

X. „HIVATAL” A HIVATAL ÁRNYÉKÁBAN: A TEMETŐCSŐSZ ESETE A DÉKÁNYASSZONNYAL

Csongrád temetőjét¹⁰³² 1795-ben hasította ki a gróf Károlyi família a közlegelők közül. Ez a terület 1857-re betelt, így a mellette elterülő libalegelő felé terjeszkedett tovább. Az egyre terebélyesedő temető felügyelete, rendjének megtartása külön hivatal létrejöttét tette szükségessé. Mivel a területet a kegyúri család a katolikus egyháznak szánta¹⁰³³, a csőszről való gondoskodás is az egyház feladata maradt.

A legszerényebb egyházi hivatallal a temetőcsász dicsekedhetett. A jelölt a plébános választása nyomán nyert jogosultságot a temetőben álló kis vályogkunyhóra és a rögzített stoláris javadalmakra. Személyét tekintve sem a püspök, sem a kegyúr, de még a települési előjáróság sem érezte érdekeltnek magát. A leginkább fizikai munkával és némi rendfenntartással járó munkakör nem igényelt képzettséget, kitételként csupán a józan, becsületes élet szerepelt. Egyszerű feladatköréből adódóan a temetőcsász ritkán keveredett bármiféle nézeteltérésbe, az állás csekély presztízse miatt kenyerét sem kellett féltenie. Mivel a temető ekkoriban a településen kívül esett, a csász egyfajta „társadalmon kívüli” életet élt, ami jelentősen csökkentette az állás vonzerejét. Ugyan forrásaink nem teszik lehetővé egy teljes körkép felvázolását, vizsgált időszakunkból mégis rendelkezésünkre áll Kókai Mihály temetőcsász 1898-ban felvett vallomása¹⁰³⁴, aki feladatairól, keresetéről is beszámolt a vallatóbiztosnak.

Kókai Mihály a vallomás felvétele idején 39 esztendő volt, iskolába sosem járt, így írni-olvasni sem tudott. 1898-ban már hat esztendeje végezte munkáját, kinevezése vízkereszt előtt történt. Állandó fizetsége nem volt, viszont temetések alkalmával a kis harangok után 10 krajcárt, a három harang közös csendítése után 40 krajcárt kapott a gyászolóktól. Felnőtt halott sírjának ásásáért egy forint, kis halott sírjáért 50 krajcárt volt a fizetsége. A temetőben lévő, egy hold nagyságú üres területet szabadon művelhette, hasznából az első évben egyedül, később a dékányasszonnyal megosztva részesült.¹⁰³⁵ Kókai Mihály feladatai közé tartozott a plébános utasítása nyomán a sírok kijelölése, a sírok közt legelésző

1032 A korábbi évszázadokban temető volt a mai Szent Rókus-templom körül, a Nagyboldogasszony-templom mögötti területen és a mai uszoda helyén. Ezeket különböző időpontokban, jellemzően a 18. század folyamán zárták le.

1033 Hiába is keresnénk adományozó okiratot: a Károlyi grófok hivatalos okmányok nélkül bocsátották az egyház rendelkezésére a területet. Ebből komoly gondok származtak a 19. század végén, amikor is a helybéli tanácsstagok egy része a temető elidegenítését és köztemetővé nyilvánítását kezdte követelni. A botrány kiváltó okát az öngyilkosok és nem katolikus halottakkal szemben tanúsított, hagyományos egyházi gyakorlat szolgálta.

1034 A fejezet további részei külön jelölés nélkül a következő forrásból származnak: VPL APriv. Hegyi Antal, 1898. augusztus 22–26. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv. Kókai Mihály vallomása.

1035 Évente körülbelül 30 véka búza termett a temetőben. A csongrádiak Szent Márk napján ide vonultak ki processzióval, hogy szentelt búzát vigyenek magukkal.

libák, kecskék kihajtása. Mikor a gyászolók „féltek bemenni főt. Hegyi Antal plébános úrhoz, mert mérges volt”, a temetőcsősznek fizették ki a sírhelyeket¹⁰³⁶, aki a plébános felé továbbította a cédulákat. Az írástudatlan temetőcsősz 16 esztendőös nevelt leánya segítségével kezelte az igazolásokat. Kókai Mihály idejében ment végbe Csongrádon a nagy temetőrendezés, ahogy akkoriban emlegették: „a kockázás”. A szerteszét heverő sírok közé Hegyi plébános utakat vágatott, körben kerítést építtetett, a fákat kivágatta, melyek hasznát a temetői utak építésére fordította. A fák eladását az egyházi és a templomcsősz közösen bonyolította le, a pénzt a temetőcsősz kezelte.

Forrásaink egyetlen nézeteltérésről tanúskodnak, mely az élelmes rózsafüzér társulati dékányasszony miatt alakult ki. Az új csősz hivatalba lépését követően Vajdovics Julianna azzal a követeléssel állt elé, hogy Hegyi plébános beleegyezése nyomán engedje át számára a temetőben művelt föld felét haszonvételre. Kókai Mihály nyilván tisztában volt azzal, hogy Vajdovics személyében Hegyi Antal legfőbb bizalmasát tisztelheti, így jobbnak látta, ha csöndben hallgat az esetről. Hosszú évek teltek el így, mire az ügy Bába Szabó Rókus egyházfin keresztül Hegyi Antal fülébe jutott. A plébános csupán annyit jegyzett meg: „minek olyan bolond, minek adja?” Ám a temetőcsősz „a békesség okáért” továbbra sem tagadta meg a termőföld felét a dékányasszonytól.

1898-ban, Hegyi plébános felfüggesztése idején Droppa Károly helyettes adminisztrátor észlelte az eset abszurditását. Rövid nyomozás után kiderítette, hogy még a csősz hivatalos javadalmi közt sem szerepel a műveletlen föld használatának joga. Döntése a korábbiaknál igazságosabb megoldást eredményezett: Vajdovics Juliannát, ki „az egyházban semmiféle olyan szolgáltatást nem tesz, melyért neki ilyen díjazás jogosan engedélyezhető volna”,¹⁰³⁷ teljesen kizárta a használatból, a temetőcsősznek pedig meghagyta, hogy terményének harmadát a továbbiakban templompénztár javára szolgáltassa be.

A temetőcsősz hivatala a plébániától kellően távolinak, Kókai Mihály pedig kellően bátortalannak bizonyult ahhoz, hogy egy ilyen eset éveken keresztül rejtve maradjon. Ahogy Vajdovics dékányasszony vallomásában is szerepel: „a plébános úr abba nem folyt bele, nem is tudta adott-e [terményt] vagy nem adott [a temetőcsősz]”.¹⁰³⁸ Így történhetett meg, hogy a dékányasszony hat esztendőn keresztül a helyi vezetés tudta nélkül „csinált” egyházi javadalmat magának. Vajdovics emlékei szerint a csősz saját jószándékából engedte át a termőföldet cserébe azért, mert az asszonyosság rendszeresen takarította a temetői kápolnát, mosta és vasalta az oltárterítőket, „és mutattam a temetőcsősznek, hogyan legyen

1036 A csősz vallomása szerint rátemetés esetén, vagyis „ha odaengedik az egyik halottat a másikhoz” a sírhely ára 1 forint volt. Az első sorban, a stációk mentén egy sír 10 forintba került, a második sor már fele annyit ért. A temetői kápolnától távol eső helyekért már csak 3 forintot kellett fizetni.

1037 VPL APar. Cs. 1898. július 17. Droppa Károly levele a váci püspökhöz.

1038 VPL APar. Cs. 1898. augusztus 22-26. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv. Vajdovics Julianna vallomása.

minden a kápolnában”.¹⁰³⁹ A jámbor temetőcsősz még a foglalás jogosultságát sem merte megkérdézni Hegyi Antaltól annak ellenére, hogy a sírhely-kiváltások ürügyén állandó érintkezésben álltak egymással. A tárgyalt eset – a szereplők mentalitását is figyelembe véve – iskolapéldája egy magát egyházközelinek érző, csupán kegyességi alapon buzgólkodó laikus társulati vezető önrendelkezésének, melyet a plébános egyenrangú felek magánkonfliktusaként értékelt. 1898-ban egy újságcikk arról számolt be, hogy Hegyi Antal elbocsátotta a csongrádi temetőcsősz, kinek helyére Vajdovics asszony férjura került.¹⁰⁴⁰

1039 VPL APar. Cs. 1898. augusztus 22-26. Püspöki szentszéki kihallgatási jegyzőkönyv. Vajdovics Julianna vallomása.

1040 Csongrádi Lap, 1898. november 6. VIII. évf. 45. szám, 2. old.